त्वञ्च। इति राजवल्लभः॥ (यथा मनुः ३। २६९।
"अष्टावेषस्य मांसेन रौरवेण नवैव तु"॥
अस्य लक्षणं यथा॥ "एणाः क्षुद्राः प्रकीर्त्तिताः"।
इति भावप्रकाशस्य पूर्व्वखण्डे २ भागे॥)

एणकः, पुं, (एण+स्वार्थे कन्।)एणः। इति शब्द रत्नावली॥

एणतिलकः, पुं, (एणो मृगस्तिलकमिव यस्य। चन्द्रस्य मृगाङ्कत्वात्तथात्वम्।) चन्द्रः। इति हारावली॥

एणभृत्, पुं, (एणं बिभर्त्तीति। एण+भृ+क्विप्।) चन्द्रः। इति हेमचन्द्रः॥

एतं, त्रि, (आ+इण्+क्त।) आगतम्। इति मेदिनी॥ कर्व्बूरवर्णयुक्तम्। इत्यमरः॥ (स्त्रियां एनी एता। पाणिनिः ४। १। ३९॥)

एतः, पुं, (आ सम्यक् एति गच्छतीति। आ+इण्+क्त।) मृगः। इति शब्दरत्नावली॥ कर्व्बूरवर्णः। इति मेदिनी॥

एतद्, त्रि, (इण्+"एतेस्तुट् च" इति उणादिसूत्रेण १। १३२। अतोऽदि स्यात्तस्य तुड़ागमः।) पुरोवर्त्तिवाचकसर्व्वनामशब्दः। इति व्याकरणम्॥ एइ इति भाषा।
("एते वयममी दाराः कन्येयं कुलजीवितम्"।
इति कुमारे ६। ६३॥ "एतान् महाराज विशेषधर्म्मान्"। इति शुद्धितत्त्वम्। उक्तस्य पञ्चादुक्तौ "द्वितीयाटौस्येनः" २। ४। ३४। इति एणादेशः स्यात्। यथा "य एनामाश्रमधर्म्मे नियङ्क्ते"। इति शाकुन्तले प्रथमाङ्के॥) [हेमचन्द्रः॥

एतनः, पुं, (आङ्+इ+तन।) निश्वासः। इति

एतर्हि, व्य, (इदम्+"इदमोर्हिल्"। ५। ३। १६। इति र्हिल् ततो "एतेतौ रथोः" ५। ३। ४। इति एतादेशः।) एतस्मिन् काले। सम्प्रति। इत्यमरः॥ (यथा भागवते १। १७। ४२।
"स एष एतर्ह्यध्यास्त आसनं पार्थिवोचितम्"॥)

एतशः, पुं, (इण्+"इणस्तशन्तशसुनौ" ३। १४९। इति उणादिसूत्रेण तशन्।) ब्राह्मणः। इत्युणादिकोषः॥

एतशाः, [स्] पुं, (इण्+"इणस्तशन्तशसुनौ" ३। १४९ इति उणादिसूत्रेण तशसुन्।) ब्राह्मणः। इत्युणादिकोषः॥

एतावत्, त्रि, (एतद्+"यत्तदेतेभ्यः परिमाणे वतुप्"। ५। २। ३९। इति परिमाणे वतुप्।) (एतत्परिमाणम्। इति व्याकरणम्॥ (यथा रघुः २। ५१।
"एतावदुक्त्वा विरते मृगेन्द्रे
प्रतिस्वनेनास्य गुहागतेन"॥)

एध, ऊ, वृद्धौ। इति कविकल्पद्रुमः॥ (भ्वादिः आत्मं-अकं-सेट्।) ऊ एधते। इति दुर्गादासः॥ (यथा मनुः ४। १७०।
"हिंसारतश्च यो नित्यं नेहासौ सुखमेधते"॥)

एधः, पुं, (इध्यतेऽनेनाग्निः। इन्ध+"हलश्च" ३। ३। १२१। इति करणे घञ्। अवोदैधौद्मप्रश्रथहिमश्रथा" इति घञि नलोपो गुणश्च निपातितः॥) इन्धनम्। इत्यमरः॥ जालानि काठ इति भाषा। (यथा रघौ ९। ८२
"एधान् ऋताग्नवतः स मुनिर्ययाचे"॥)

एधः, [स्] क्ली, (एध्+असुन्।) इन्धनम्। इत्यमरः॥ (यथा गीतायाम्। ४। ३७।
"यथैधांसि समिद्धोऽग्निर्भस्मसात् कुरुतेऽर्ज्जुनः"॥)

एधतुः, त्रि, (एध् वृद्धौ "एधिवह्योश्चतुः" १। ७९ उणादिसूत्रेण चतुः।) वर्द्धितम्। वृद्धियुक्तम्। इति शब्दरत्नावली॥

एधतुः, पुं, (एध+"एधिवह्योश्चतुः"। १। ७९। उणादिः चतुः।) पुरुषः। अग्निः। इति मेदिनी॥

एधितः, त्रि, (एध वृद्धौ+क्त।) वर्द्धितः। वृद्धिप्राप्तः। इत्यमरः॥

एनः, [स्] क्ली, (एति गच्छति प्रायश्चित्तेन। इण् आगसीत्यसुन् नुड़ागमश्च।) पापम्। अपराधः। इति मेदिनी॥ निन्दा। इति शब्दरत्नावली॥
("एनोनिवृत्तेन्द्रियवृत्तिरेनम्
जगाद भूयो जगदेकनाथः॥
इति रघुः। ५। २३॥)

एरका, स्त्री, तृणविशेषः। तत्पर्य्यायः। गुन्द्रमूला २ शिम्बी ३ गुन्द्रा ४ शरी ५। यथा भागवते १। ३। १८।
"चतुर्द्दंष्ट्रं नारसिंहं बिभ्रद् दैत्येन्द्रमूर्ज्जितम्।
ददार करजैर्वक्षस्येरकां कटकृद् यथा"॥)
अस्या गुणाः। हिमत्वम्। शुक्रवृद्धिकारित्वम्। चक्षुर्हितत्वम्। वातकोपनत्वम्। मूत्रकृच्छ्राश्मरीदाहपित्तशोणितनाशित्वञ्च। इति राजनिर्घण्टः॥ (यथा वैद्यके,
"एरका शिशिरा तृष्या चक्षुष्या वातकोपिनी।
मूत्रकृच्छ्राश्मरीदाहपित्तशोणितनाशिनी"॥
एषा यत्र व्यवह्रियते तद्यथा,—
"निर्व्वापणाः स्याज्जलमेरका च"।
इति चरके सूत्रस्थाने तृतीयेऽध्याये॥ "एरका होग्लः"। इति चरकस्य शिवदासीयटीका॥)

एरङ्गः, पुं, (एरति सम्यक् भ्रमति यः। आ+ईर गतौ कम्पने+अङ्गच्।) मत्स्यभेदः। रङ्गा इति ख्यातः। अस्य गुणाः। मधुरत्वम्। स्निग्धत्वम्। विष्टम्भित्वम्। शीतलत्वम्। गुरुत्वञ्च। इति भावप्रकाशः॥

एरण्डः पुं, (एरयति वायुम्। आ+ईर गतौ कम्पने च+बाहुलकात् अण्डच्।) वृक्षविशेषः। भेरेण्डा इति भाषा। तत्पर्य्यायः। व्याघ्रपुच्छः २ गन्धर्व्वहस्तकः ३ उरुवूकः ४ रुवूकः ५ चित्रकः ६ चञ्चुः ७ पञ्चाङ्गुलः ८ मण्डः ९ वर्द्धमानः १० अड़म्बकः ११। इत्यमरः॥ उरुवूकः १२ रुवूकः १३ रूवूकः १४ रुवकः १५ वुकः १६ अमण्डः १७ आमण्डः १८ अड़म्बनः १९। इति तट्टीकायां भरतः॥ कान्तः २० तरुणः २१ शुक्लः २२ वातारिः २३ दीर्घपत्रकः २४। इति राजनिर्घण्टः॥ अस्य तैलस्य गुणाः। मधुरत्वम्। गुरुत्वम्। अतिस्नेहवर्द्धनत्वम्। वातरक्तगुल्मवृद्धोगजीर्णज्वरनाशित्वञ्च। इति राजवल्लभः॥ अपि च। कृमिदोषसकलाङ्गशूलकुष्ठनाशित्वम्। स्वादुत्वम्। रसायनोत्तमत्वम्। पित्तप्रकोपनत्वम्। अतिदीपनत्वम्। आमवातनाशित्वञ्च। इति राजनिर्घण्टः॥ अस्य भेदकत्वगुणोऽप्यस्ति॥ श्वेतैरण्डगुणाः। कटुत्वम्। तिक्तत्वम्। उष्णत्वम्। कफार्त्तिज्वरवायुकासनाशित्वम्। रसार्द्धत्वञ्च। इति राजनिर्घण्टः॥ अस्य मूलगुणाः। शूलवायुकफनाशित्वम्। शुक्रकारित्वञ्च। इति राजवल्लभः॥
(शुक्लरक्तैरण्डयोः पर्य्यायगुणा यथा,—
"शुक्ल एरण्ड आमण्डश्चित्रो गन्धर्व्वहस्तकः।
पञ्चाङ्गुलो वर्द्धमानो दीर्घदण्डोऽप्यदण्डकः।
वातारिस्तरुणश्चापि रुवूकश्च निगद्यते॥
रक्तोऽपरो रुवूकः स्यादुरुवूको रुवूस्तथा।
व्याघ्रपुच्छश्च वातारिश्चुरुत्तानपत्रकः॥
एरण्डयुग्मं मधुरसुष्णं गुरु विनाशयेत्।
शूलशोथकटीवस्तिशिरःपीड़ोदरज्वरान्॥
ब्रध्नश्वासकफानाहकासकुष्ठाममारुतान्।
एरण्डपत्रं वातघ्नं कफक्रिमिविनाशनम्॥
मूत्रकृच्छ्रहरञ्चापि पित्तरक्तप्रकोपनम्।
वातार्श्वग्रदलं गुल्मं वस्तिशूलहरं परम्॥
कफवातक्रिमीन् हन्ति वृद्धिं सप्तविधामपि।
एरण्डफलमत्युष्णं गुल्मशूलानिलापहम्॥
यकृत्प्लीहोदरार्शोघ्नं कटुकं दीपनं परम्।
तद्वन्मज्जा च विड्भेदी वातश्लेष्मोदरापहः"॥
इति भावप्रकाशस्य पूर्व्वखण्डे प्रथमे भागे॥
"सतिक्तोषणमेरण्डतैलं स्वादु सरं गुरु।
ब्रध्नगुल्मानिलकफानुदरं विषमज्वरम्॥
रुक्शोफौ च कटीगृध्रकुक्षिष्ठाश्रयाञ्जयेत्।
तीक्ष्णोष्णं पिच्छिलं विस्रं रक्तैरण्डोद्भवन्त्विति"॥
इति शार्ङ्गधरस्य पूर्व्वखण्डे चतुर्थेऽध्याये॥
"एरण्डतैलं मधुरसुष्णं तीक्ष्णं दीपनं कटुकषायानुरसं सूक्ष्मं स्रोतोविशोधनं त्वच्यं वृष्यं मधुरविपाकं वयःस्थापनं योनिशुक्रविशोधनमारोग्यमेधाकान्तिस्मृतिबलकरं वातकफहरमधोभागदोषहरञ्च"॥
इति सुश्रुते सूत्रस्थाने पञ्चचत्वारिंशत्तमेऽध्याये॥)

एरण्डकः, पुं, (एरण्ड+स्वार्थे कन्।) एरण्डवृक्षः। इति भरतो द्विरूपकोषश्च॥ (एरण्डशब्देऽस्य विशेषो ज्ञेयः॥)

एरण्डजं, त्रि, (एरण्डात् एरण्डवृक्षात् जायते इति। एरण्ड+जन्+ड।) एरण्डवृक्षजातम्। तत्तैलं स्नेहमध्ये श्रेष्ठविरेचकम्। यथा।
"चूर्णमध्ये त्रिवृच्चूर्णं क्षीरसे कारवेल्लकम्।
स्नेहेष्वेरण्डजं तैलं फलेष्वेव हरीतकी"॥
इति वाभटः॥
("एरण्डजं घनञ्चापि स्वादुमेव मृदु स्मृतम्।
हृद्वस्तिजङ्घाकट्यूरुशूलानाहविबन्धनुत्॥
आनाहाष्ठीलवान्त्रार्त्तक्लीहोदावर्त्तशूलिनाम्।
वातपित्तविकाराणां विदध्याच्च प्रशान्तये।
तीक्ष्णोष्णं पिच्छिलं विस्रं रक्तैरण्डसमुद्भवम्"॥
इति प्रथमस्थाने अष्टमेऽध्याये हारीतेनोक्तम्॥)

एरण्डपत्रिका, स्त्री, (एरण्डस्य पत्रमिव पत्रमस्याः।) दन्तीवृक्षः। इति राजनिर्घण्टः॥

एरण्डफला, स्त्री, (एरण्डस्य फलमिव फलमस्याः।)